

MEZEI MÁRIA

A bujdosó lány

Tükörcserép és törmelék a Titokfiókból

Könyörgés

(Budakeszi, 1972. november)

Isten küldte vályog váram, megharcolt mennyországom foglya vagyok lassan három éve.

Cellám ablakai kelet felé néznek, s de-rült időben a nap, ha eléri a János-hegyi kilátó csillagát - bevilágítja.

Az ablakok hosszúkas keretében a gyönyörű valóságból kimetszett két régi japán kép megunthatatlan, mert örökké változik - él. A bal oldali keretet 22 évvel e előtt, mikor magányos hajótörött-kért ideérkeztem, betöltötte az ég sötétje - csak a csillagok világítottak.

A jázminbokor dús virágú menyasszonyi csokorként az ablak alatt várakozott.

Ma övé az egész keret. Minél jobban vágjuk. annál erőszakosabban tör fel-felé. Az ég kékje csak átdereng ágai között, de vigasztaló üzenete - egyre fogyó virágai - benyúlnak tavasszal értem, s télen *ügyes*, karmos kezei veszik át lakóinak - a nősi éneklő, éhező seregnék - szánt vigasztalásomat, szerény viszonzásul a tavaszi hajnalok zenés ébresztőjéért.

Nyurga, kopár ágain boldog mosolylyal ringatja a hideg szélben a szalonnadarabokon függeszkedő cinkéket - a fel-tűzött madárkalácsokon, piros almákon egyre ügyesebben egyensúlyozó rigókat s ága tövéről nagydarab faggyúkat riadtan nyeldeső piros sapkás harkályokat, kék fülvédős mátyásokat.

Tudja: ő a legszebb karácsonyfa.

A fák erősek, szépek és jók: tökéletesek.

A Ti közelségeteknek köszönhetem, hogy 63 éve tartó hosszútávú terepfutásom legmeredekebb szakaszát, ha időnként kifulladtam összezsugorolva is, de végig tudtam járni.

Mikor 1970. január 5-én a hong-kong-i influenza vasmarka benyúlt értem do-bozba zárt művészetem régen fojtogató levegőjű kínpadára - a hazugul fogal-mazott schilleri Erzsébet gyönyörű királyi ruháit tépte csak le rólam. Meg-könnyebbülés volt.

Még Alexandra del Lagót, legrokonabb lelkű színészno gyerekemet se sajnáltam, hogy nem támad fel többé általam.

Csak a dolgavégezetlen, meztelen ember - már az otthon kapuján zörgető, batyuja terhétől szinte összeroskadó, tükrét szorongató „Bujdosó lány” - sírt, szűkölt, hörgött kékre válva a vasmarok szorításában, mert bűnei régóta haloga-tott, nagyon is jogos büntetését ismerte fel a fenyegető idő előtti halálban. Ma, tö-redezett sípokkal, kilyukadt fűjtatóval, ki-kihagyó motorral fekszem vissza-zuhanva a Cél előtti útkanyarban. Néma hangszer az élő mennyországban.

Ó, segíts, erdő, madár, virág, csillag: - tökéletes tükrű testvéreim, hogy utoljára visszacapott ajándék-életem hasznosan használjam el. Fák, adjatok erőt, hogy rámomlott álmaim törmelékei alól kiássam törött tükrömet.

Madarak, virágok segítsetek, hogy a szolgáló szeretet dala az írott szó ismeretlen anyagában 11 év után újra meg-szólaljon. S Ti, csillagok az égen és a ki-látón tegyetek Csodát!

Ha a nagy csiszolt tükrű Útjelzőkkel szegélyezett úton közeledő a mindenség tek meghódítani indult, de földre szegzett tekintetű ember lába elé letehetem vásári, törött tükrömet - nézzetek bele. Összegyűjtött sugaratok fényénél hátha felismeri benne önmagát: Isten bujdosás-ból megtért, megfáradt, megváltott Gyermekeit. Ha belekapaszkodik a Sze-retet e kettős szálból font sugársodro-nyába s nekivág a meredek ösvénynek, egymást támogatva, bizonyosan feljut a Boldogság hegyére. Hadd zuhanjon szakadékba a kanyar után kényelmessé szélesülő lejtős úton a magára maradt elszabadult Gyűlölet.

Hiszek az igazságban

(Válasz egy körkérdésre 1965. március)

„A hit az élet ereje: az ember ha egy-szer él, akkor valamiben hisz ..., ha nem hinné, hogy valamiért élnie kell, akkor nem élne ...”

Tolsztoj fogalmazta ezt a mondatot, mely életem mottója lett.

Színésznek születtem: a hazugság művészenek, mégis az igazság szolgálja vagyok, mert hiszem: csak az művészi, ami igaz.

Az Igazság - eszme, gondolat. Meg-nyilvánulása oly sokarcú, mint maga a világ. E sokarcú világot tükrözni a mű-vészet feladata.

Az ember célja: igazságának győzelme a földön. Az igaz tükrű színész harcos-társa minden embernek, aki bármelyik pontján az életnek ezért a célért dolgozik.

A színész munkája furcsa harc. Meg-érint egy álomból és valóságból - él-ményből és tanulmányból összeszött lény: a szerep - mert bennem akar életre kelni. Míg átadom neki agyamat, idegei-met, vérem lüktetését, szívem dobogását - addig harcolunk. Ha győz és el-foglal teljesen, én kívül rekedek, s mint szobrász figyelem az alakot, tudatom vésőjével faragva-csiszolva az élő anya-got: önmagam - míg megszületik egy ember élő tükörképe: a színpadi igazság.

Hiszek ebben az igazságban, hiszem, hogy érdemes érte élnem, mert hiszem, hogy minden igaz színpadi szóval előre-visszük a világot a cél: az emberi boldog-ság felé.

Beszélgetés az otthonról

(Elmondtam Stockholmban 1969 áprilisában a Magyarok Világszövetsége hangversenyén)

Kedves Barátaim!

Nagyon örülök, hogy újra találkoztunk, hiszen bizonyosan régi ismerősök vagyunk, ha másért nem, mert magyarul beszélünk. Nos, ahogy régi ismerősök-nél szokás, elmondom Önöknek röviden, mi is történt velem, mióta nem láttuk egymást.

Hát először is persze megváltoztam. Megöregedtem, ami természetes folya-mat, s aki okos, nem is lázad ellene, hi-szen, ahogy Karinthy mondja: „Az öre-gebb érdekesebb” egyszerűen azért, mert aki magasabban jár már az élet hegyén, annak többet fog be szeme a látóhatárból.

Bennem az utolsó két évtizedben a színházi szereplések csillogó felszíne alatt még valami lassú lényegbeli válto-zás is végbement. Végre nem szerepe-ken - álarcon - keresztül kívánok közeledni az emberekhez, hanem meg-mutatni valódi arcomat.

E vágy szülte 10 évvel ezelőtt Önálló estém: „Életem története” három tétel-ben: (Készülődés, Útközben, A Cél előtt).

Időhiány miatt sajnos nem mutathatom meg Önöknek. Mégis szeretném, ha már ilyen nagy utat megtettem, legalább egy kicsit belém láthatnának. Ezért elmesélem eljövendő könyvem egyik

fejezetét: otthonra találásom csodálatos történetét, aminek a címe:

Isten-küldte vályogváram története

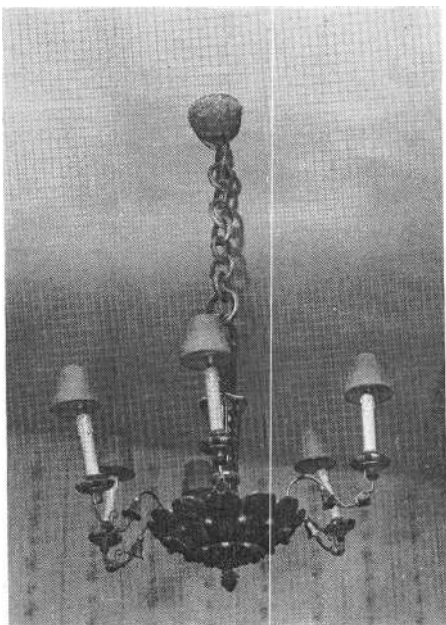
Otthon! ha ezt a szót kimondjuk, azt hiszem, mindenki arra a régi fészek-melegségű családi otthonra gondol, amiben mint gyerek eszmélni kezdett, ami sokáig egyet jelentett az egész világgal, ami védeltséget, biztonságot, menedéket adott - de ahonnan felnöve - feltétlenül elvágódott az ember.

Én bizony a régen lebontott szegedi Ipar utcai földszintes, kőlépcsős, háromszobás, üvegezett verandájú családi otthonomat nagyon korán szűknek és nyűgnek éreztem, és alig vártam a pillanatot, hogy egyedül és függetlenül nekiinduljak az élet sűrűjének, s utat vájak benne magamnak - az álmaim felé.

Az út hosszú volt és fárasztó. Az álmok megvalósultak vagy kudarcba fulladtak. Húsz év kellett hozzá, míg egy „véletlen” folytán a mai budakeszi háromszobás, kőlépcsős, üvegezett verandájú kis házhoz - ami olyan nagyon hasonlít az első otthonomhoz - úgy érkeztem meg, hogy boldogan sóhajtottam fel: de jó, hogy újra hazaértem.

E két igazi otthon között megtett utam nagyon változatos volt. Meredekék és szakadékok - sikerek és megalázások - nagy örömek és nagy csalódások változtatták egymást színesen és szélsőségesen, s ugyanilyen szélsőségesen különböztek egymástól mindenkori

Fecskefészek a csilláron Mezei Mária lakásában

ügynevezett otthonaim is, ahol útközben meg-megpihentem. Laktam színi-növendék koromban ablaktalan, pesti bérház-odúban, aludtam miskolci színésznő időmben fűtetlen cselédszobában, vasalódeszkával megtoldott keskeny kis díványon - de voltam „vár-úrnő” is Sárospatakon s a Sub Rosa freskó alatt Rákóczi mennyezetes ágyában álmodtam szépeket.

Persze a megvalósításra váró álmok is változtak, fajsúlyuk úgy nőtt, ahogy belülről érik az ember.

A szegedi kicsi, kövér, fekete, piros-pozsgás kislány álma: a szőke, magas, karcsú, sápadt, sejtelmes tekintetű, mindenkit meghódító színésznőről - megvalósult. Budapest így ismert meg és sztárolt hosszú éveken keresztül. Ez az átváltozás valóságos fizikai csoda volt, de egész életemre kiható hazugságon épült. Természetes, hogy hazug volt az otthonom is. A divatos színésznő selyemtapétás, bélelt-dobozszerű, kan-dallós, gyertyafényes, antik bútorokkal, szőnyegekkel, képekkel zsúfolt gyönyörű lakása lényegében ugyanolyan díszlet volt csupán, mint amilyenekben esténként a nagypolgári hazug szín-darabok hősnőjeként felléptem.

A színház a hazugság művészete - szolgálhatja az igazságot, de az élet nem állhat a hazugság szolgálatában. Az igazmondás vágya kényszerített rá, hogy megírjam első számvetésszerű önvallo-másomat: *a Névjegyet*. Ez volt az első lépcső, ami az igazibb szerepek és az igazibb élet felé vezetett.

De eljött az idő, mikor a Gyűlölet elborította az életet. 1944 márciusában hátat fordítottam a világ, a színház, az otthonom hazugságának, s vak ösztönömtől vezetve, felhúzódtam a Tátrába, a tiszta csúcsok és jószagú fenyőerdők valóságába. Egy hotelszoba lett az otthonom, s négy nagyszerű könyv a társam: Ady, József Attila, Babits, Karinthy. Ott fenn a hegyekben egy kék szemű ismeretlen adott hozzá egy ötödiket: *az Újsövetséget*. Akkor kezdtem olvasni, és ma is olvasom.

És 1945. március 16-án egy front mögötti kis lengyel falu katonai fogdájában Csoda történt velem: életben maradtam. S mert életben maradtam, hitet kaptam. Hitet az Emberben, az emberben lakó Szeretetenben.

A megszabadult Magyarországra én is megszabadultan értem haza. Hátizsákomban öt könyvem mellett egy ha-

Mezei Mária (1973) (Iklády László felvételei)

odik lapult - életem eredménye: a *Hoztam valamit a hegyektől*.

Megtalált hitem alapelveit, életszabályait fogalmaztam meg benne. Azóta eszerint élek. Nem könnyen - nem - de egyre boldogabban. Hiszen az első és legfontosabb elv és szabály ennyi: „A Szeretet mint a mag a földben, benned alszik, de csak akkor éled, és csak akkor éltet, ha önzetlenül továbbadod másnak; minél többet adsz belőle, annál több leszel te magad tőle.”

Atértékelődött bennem a világ. Ön-érvényesítő önzésem közösséget szolgáló szándékká nemesedett. A sáros-pataki mennyezetes Rákóczi-ágyban már kollektív álmodtam: színész alkotóházzal, magyar S_álzburgról ..

A bélelt-dobozt - rég¹ lakásomat - a háború, mint annyi más hazugságot, összeroppantotta. Törmelékeiből egy meszelt falú villalakást rendeztem be a Rózsadomb tetején, aminek napfényes ablakaiból a János-hegyre láttam... Igen - fény volt abban a lakásban, s úgy éreztem, bennem is.

Azután hirtelen besötétedett... szinte egyik napról a másikra szerepek, szín-ház, sőt kenyér nélkül maradtam. A hit fénye, hogy helyes úton járok, kialudt bennem, hiszen választott utam alig négy év alattá semmibe vezetett.

Nagyon elfáradtam, s mint életem folyamán mindig, ha valami nagy baj ért, a Hegyről álmodtam, ahol fák, virágok, madarak között élhetek Valaki mellett, akit szeretek. „Gazdag” színésznő éveimben vettem is egy fenyő-kel teli telket a Sas-hegy tetején, de mert egész életemben kicsit mindig többet költöttem, mint amennyit kerestem - a ráálmodott ház mindig csak álom maradt.

Most, a kétség sötét kútjába esve, a Tátráról álmodtam... Ó, de elérhetetlen volt. Még a János-hegy elmosódó vonulata is nagyon messzinek tűnt...

És akkor egy esős este a Gábor Áron utca sarkán lekéstem az 5-ös autóbust... - mert így kezdődik az én hazatalálásum csodálatos története.

Idegesen nézegettem az órát, mi-kor megállt előttem egy kicsi kocsi s kiszállt belőle egy vadidegen, mókus-szerű, kicsi ember.

- Le tetszett kézni az autóbust, Művész? - kérdezte.

- Nem tetszett, de lekéstem, sajnos - feleltem, s mert udvarias bokázások közepette felajánlotta, hogy bevisz a városba, beültem mellé. Bemutatkozott: építészmérnök, s a budai hegyvidéken épít éppen jelentékeny ingatlanokat. Én, hogy művésznői légkörömet tartsam, hanyagul odavettem, miszerint én is éppen most keresek valami nekem való ingatlant a budai hegyekben. S ez lényegében igaz is volt, hogy összes vagyonom talán 100 Ft lehetett, persze nem tartozott rá. Lelkesen felajánlotta, hogy segít házat keresni.

- No, nem olyan sürgős - kezdtem riadtan tiltakozni, és sietve elbúcsúztam tőle. Pillanatok alatt el is felejtettem az egészet. De nem úgy a kis mókus.

Pár hét múlva telefonált:

- Találtam egy nagyon, nagyon a Művésznőnek való kis ingatlant, kiviszem kocsival, hogy megnézzé.

Na hiszen, most jól nézek ki - gondoltam, de addig zaklatott a telefonokkal, míg végül is rászántam magam. - Istenem, mi történhet, legfeljebb majd nem tetszik, akármit is mutat. S elindultunk a Budakeszi úton felfelé.

- Tetszik tudni, nagyon szerény, elhanyagolt a kis ingatlan, de 15-20, mondjuk 25 ezer forintból olyan igen a Művésznőnek való otthont lehetne belőle csinálni - hajtogatta dunnyogó orrhangján.

Beszélg csak, te szerencsétlen, hiszen már a szőnyegek is a zálogban vannak, - s a nagy gesztenyefákat nézegettem, ahogy kétoldalt fölénk borultak. Gyönyörű ez az út, gondoltam, érdekes, még sosem jártam erre.

Mikor elértük a Budakeszi községet jelző táblát is, nyugtalan lettem. Hova a csudába visz engem ez az ember?

Mikor lefordultunk az erdő mellett egy gidres-gördös, sáros földúton, s végül megálltunk egy földszintes kopott kis ház előtt, már vérig voltam sértve.

- Hát kérem, ez túlzás! Mit képzél maga rólam? Nekem spanyol stílusú villaterveim vannak az íróasztalomban!

- Tessék várni, tessék bejönni, tessék megnézni, tessék elhinni, hogy mondjuk 30 ezer forintból gyönyörű kis otthont lehet belőle csinálni. - S verni kezdte a nagy, rozszant fakaput, ami úgy támaszkodott a hulló vakolatú kis házra, mint egy részeg koldus.

A bedeszkázott ablakú verandán két öreg néni fogadott bennünket, mint a mesében. Az egyik, az özvegy, fekete bársony szalagot viselt a nyakán, mint egy ősz, öreg cica, s vékony hangon folyton kacéran kacarászott. A másik, a kislány - lehetett vagy 60 éves -, sánitított, csúnya volt, s rendkívül mély hangon barátságosan dörmögve üdvözölte régi barátjukat, a mérnök urat.

En pedig álltam, s a veranda megmaradt csupasz ablakain át néztem a Hegyet - a János-hegy karnyújtásnyi közelségű szelíd vonulatát, s az erdőt, ami szinte befolyt az ablakon... Istenem... de szép... Ez, ez gyönyörű!...

A többi: a lakás, az alacsony ajtók, az öreg belső lépcső, mind nevetségesen és elképesztően kopott, régimódi volt, de a Hegyek!...

A mérnök nyitogatta a madzaggal bekötött kopott barna ajtókat és folyton duruzsolt: - huszonöt-harminc ezer... Ej, essünk már túl ezen a látogatáson, hiszen nem kérhetnek olyan keveset, amit ki tudnék fizetni.

Illendőségből mégis megkérdeztem az öreg cicát:

- Hát mennyit tetszene kérni ezért az izéért?

- Ó, fiam! - felelte reszkető vékony hangon. - Mi ezt nem adjuk pénzért!

- Hát miért! - horkantam én fel. - Talán aranyért?

- Nem, fiam, öregek vagyunk mi már, mit kezdjünk egy nagyobb összeggel? Mi ezt a házat csak életjáradékért adjuk el.

Mit szaporítsam a szót, havi kétszáz forintért enyém lett a ház, a kis kert, s vele a Hegy és az Erdő...

Minden, amire szükségem lett a jövőben, s minden, ami igazán fontos volt addigi életemben, itt együtt várt rám, valóban csak rendbe kellett hozni.

Egy évig még csavarogtam - magam mindenből kifosztottam, míg végre megköszöntem Annak - aki egyedül ismeri pénzt nem becsülő, könnyelmű, türelmetlen és szertelen lányát -, hogy hazavezetett.

Hogy a kis mérnök honnan ismert

jobban, mint én saját magamat - ma sem tudom.

A Csodák magyarázhatatlanok.

Hadd mondjam még el, hogy az én „csodám” néhány év múlva a legkedveltebb módja lett a lakás-, vagy házszerzésnek az állammal kötött részletfizetéses, vagy magányosokkal kötött eltartási szerződések révén.

Hiszem, hogy helyes és azonos úton járunk.

Az otthonra találás csodája visszaadta hitemet, s a hitemmel életerőmet. Felébredt bennem a fészeképítés ősi ösztöne, s boldogan fogtam hozzá a kis ház rendbehozatalához. - Ma sem vagyunk még készen vele, de tíz évig tartott, míg megalázó munkák sarából véremmel és veritékemmél nagyjából összeragasztgattam valóban, mint a fecskék, akik sok-sok év után - mintegy munkám jutalmaként - megtiszteltek bizalmukkal és beköltöztek hálószobám antik csillárjára, hogy megajándékozzanak a tökéletes családi élet felemelő szépségével.

Tanultam tőlük. Családommal harmóniában élünk. Naponta megharcolt harmóniában - önmagunkkal, egymással és a világgal.

Társam a legritkább fajtájú ember: jó. Olyan magától értetődően jó mindenkire, ahogy lélegzik az ember. Persze ez a jóság olyan összetett, mint a nap sugár, ezért elviselhető, s ezért olyan éltető.

Mindenkori házvezetőm: az anyám; állataim: Péter kutyánk, számtalan cicánk, a nálunk kosztoló erdei madarak - a testvéreim; s a szerepeim a gyerekeim.

Aki hozzánk bekopog - bajba jutott ember vagy állat -, kap valamit, ami egyre jobban fogy a világban, mint a tiszta levegő és a tiszta víz - amire pedig ugyanolyan szüksége van minden élőlénynek, mint a vízre és a levegőre: szeretetet kap.

S persze most is álmodom.

Almom a Szeretet-színház, ami iskola, templom, szanatórium, hangversenyterem és cirkusz lenne egyben. Ide álmodom a budakeszi erdő sarkára, ahol fehér görög oszlopok között az ég kupolája alatt gombnyomásra nyitható, átlátszó tetővel, az erdők zöld díszletében, a Nap - az Igazság - fényénél, saját vérrel színezett színészettel kellene tanítani, vigasztalni, nevetetni, pihentetni és útbaigazítani az oda betérőket.

Hiszem, hogy ez a Boldogságot osztó színház a huszonegyedik század színháza.